

Olieslachtoffers op de Nederlandse kust, winter 1980/1981

C.J. Camphuysen

Inleiding

De winter van 1980 op 1981 kon niet ongemerkt voorbijgaan. Wéér werden grote aantallen olieslachtoffers op de Nederlandse kust gevonden. In dit verslag worden de resultaten weergegeven van het telwerk van het 'Nederlands Stookolieslachtofferonderzoek', een groep mensen die sinds 1977 voortdurend de (altijd aanwezige) olieslachtoffers op onze kust tellen.

De ramp kan worden bijgeschreven op een lange, lange lijst. Als incident zal het zeker niet de laatste keer zijn. Hoewel in dit verslag uitsluitend de olievogels worden besproken hoop ik dat een ieder zich realiseert dat het in feite niét gaat om de zielige vogeltjes. Door hun dood geven ze slechts het signaal dat het mis is op zee, hun milieu.

Methode

Vanaf 6 december 1980 tot en met 27 maart 1981 werden 218 tellingen gehouden over in totaal 1270 km strand. Getracht werd de aandacht zo gelijkmatig mogelijk over de totale kust te verdelen, nochtans werden vooral de Noord- en Zuidhollandse kust naar verhouding goed geteld. Eind februari/begin maart werd een landelijke telling gehouden waarbij ruim 300 km kustlijn werd bestreken.

Dubbeltelling zal op kleine schaal zijn voorgekomen. Ter voorkoming werden plaatselijk kadavers begraven, elders werden bij herhaalde telling, door vaste medewerkers, de vogels herkend. Als laatste middel werden door de coördinator tellingen van overlappende trajecten vergeleken en dubieuze meldingen geschrapt. Andere kustdelen werden dermate infrequent geteld dat dubbeltelling in het geheel niet zal zijn voorgekomen.

Zonder twijfel zal het aantal in het geheel niet gevonden vogels veel groter zijn geweest. Ten eerste beheersten gedurende de maand december, en delen van januari, zware depressies het weerbeeld hier te lande waar-

door grote hoeveelheden vogels moeten zijn weggespoeld of onder inzakkend duinmassief bedolven.

Ten tweede kwamen veel vogels levend aan land en werden veelal door toevallige strandwandelaars meegenomen.

Ten derde zijn bij een actie van Staatsbosbeheer, Vogelbescherming en het Nederlands Instituut voor Onderzoek der Zee (NIOZ) flinke hoeveelheden vogels van het strand gehaald. Per saldo zal er bij ons sprake zijn geweest van een zekere ondertelling (zie verder 'Discussie').

Chronologisch overzicht van de stranding

In oktober en november 1980 werden voor de Hollandse kust ongebruikelijk grote aantallen Alken en Zeekoeten vastgesteld. Regelmatig liepen de aantallen op tot honderden vogels per dag (of zelfs per uur) hetgeen voor onze kust niet dikwijls voorkomt. Ook eind november werden nog grote aantallen geteld maar nu werden wel zeer frequent zwemmende Zeekoeten, tot dicht onder de kust, gezien. De eerste benauwde voorgevoelens begon-

Oleaanspoeling, Walcheren, 2 maart 1981.

Foto: J.E. den Ouden.

Drieteenmeeuw, IJmuiden.

Foto: Robert Heemskerk.

nen te ontwaken. Niet zelden werd vastgesteld dat behalve de rug ook grote delen van de buik, al dan niet gedeeltelijk, zwart gekleurd waren. Op de stranden werden nog geen alkachtigen gevonden.

Op 6 december 1980 kwamen meldingen binnen van 6 vers dode plus 5 stervende Zeekoeten ter hoogte van Camperduin (N.H.), 4 vers dode Zeekoeten bij Callantsoog en 4 vers dode plus 1 stervende Zeekoet op Texel. De verontrusting nam verder toe en besloten werd een groter aantal tellers te attenderen op de gebeurtenissen.

De stranding bleek helaas niet incidenteel; in twee weken tijds werden 230 Zeekoeten gevonden en er werd een groter alarm geslagen onder de tellers. Ook de verschillende vogelasiels aan de kust liepen vol met Zeekoeten omdat een groot deel de kust levend wist te bereiken. Vooralsnog zagen het NIOZ, SBB en Vogelbescherming (initiatiefnemers van het Olierampenplan) geen reden tot verontrusting.

Een storm rond de jaarwisseling bracht honderden Drieteenmeeuwen voor de kust, vrijwel alle bevuild met olie. Tot dan toe leek de slachting beperkt te zijn tot, inmiddels bijna 600 geregistreerde, Zeekoeten. De stranden, in eerste instantie schoongespoeld door de storm, stroomden weer vol. Nog steeds voerden de Zeekoeten de boventoon maar ook de Noordse Stormvogel en Drieteenmeeuw bleken getroffen. Opvallend was het kleine aantal Alken. Het alarm was nu landelijk en bovenvermelde instanties startten een actie tot het verzamelen van vogels en het afleveren hiervan bij de opvangcentra.

Eind januari bereikte de stranding zijn top. De laatste twee weken van deze maand werden bijna 1000 alkachtigen gevonden waaronder nu ook de Alk, Kleine Alk en Papegaaiduiker. De begin januari voor de kust gedreven Drie-

teenmeeuwen kwamen nu ook in grote aantal om het leven. Om en indruk te geven van de intensiteit van de stranding: De heer Van Dijk verwijderde op 18 januari bij Noordwijk over 3 kilometer strand alle kadavers en trof op 19 januari (24 uur later) op dit zelfde stuk 17 Zeekoeten, 3 Alken en 9 Drieteenmeeuwen aan.

De aantallen namen hierna geleidelijk aan iets af (tijdens de landelijke telling werden nog wél bijna 3000 vogels geteld) en eind maart spoelden er vrijwel geen verse slachtoffers meer aan. Wel werden er nog vrij veel oudere resten op de kust gedreven. In april

Zeekoet, Katwijk, 27 januari 1980.

Foto: P. de Knijff.

Met olie besmeurde vliegende Drieteenmeeuw, Scheveningen, januari 1981.
Foto: J.M.M. Sniijders.

kon de stranding als beëindigd worden beschouwd.

De olie

In totaal werd 23 maal olie op het strand gemeld. Deze gegevens werden helaas niet systematisch verzameld en veel van het nu volgende is dan ook gebaseerd op de volledigheid van slechts enkele waarnemers.

Bij de meldingen ging het om ten minste 11 verschillende strandingen van Schiermonnikoog-Vlissingen over de gehele periode (eerste melding 9 december 1980 Texel).

Omvangrijk waren de hoeveelheden rond de jaarwisseling (Ijmuiden-Camperduin = 29 km) en begin februari (Zandvoort-Callants-oog = 53 km). Hierbij ging het om een kilometerslange, plaatselijk onderbroken, strook

aan de vloedlijn. Deze strook varieerde van 0.3-3 meter breedte en bestond uit klonten en plakken verse teer (zie ook foto's Walcheren). Slechts hier en daar werd geconstateerd dat de olie werd verwijderd, meestal spoelde de teer weg of stookte onder.

De op de vogels geconstateerde olie wisselde van chocolade-bruin tot zwart.

Zeker is dat het hierbij niet om één enkele soort olie kan zijn gegaan.

Enkele monsters, geanalyseerd bij Shell en Rijkswaterstaat, wezen ook in deze richting. Van een werkelijke calamiteit (meer dan 1.000 m³) is geen sprake geweest. Wel leek het aanspoelen van olie frequenter dan normaal plaats te vinden.

De slachtoffers

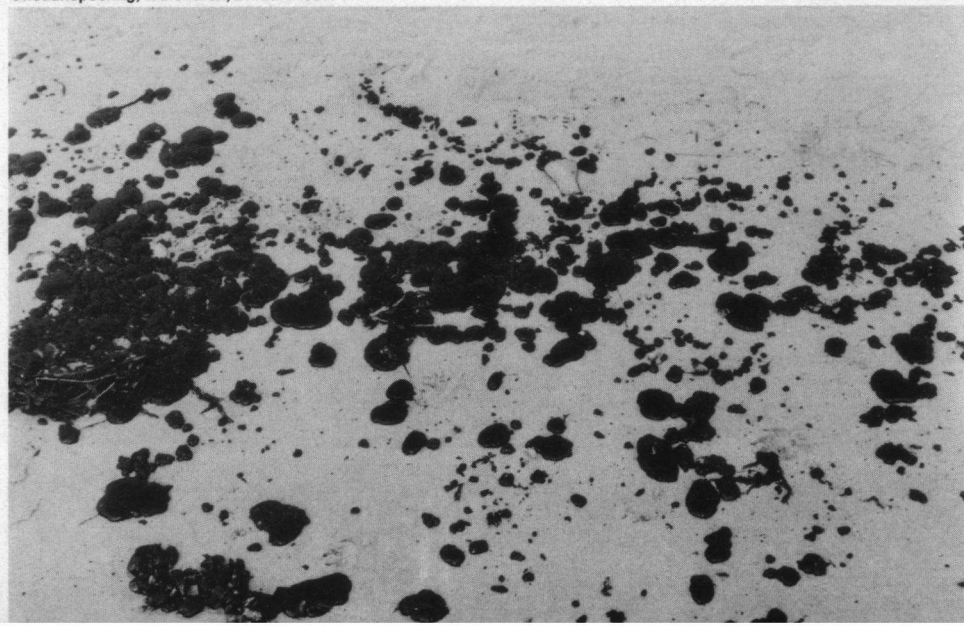
Belangrijk voor de typering van een olieramp is het vaststellen van de getroffen vogelsoorten.

In de totaalstaat (tabel 1) komt een klein aantal soorten naar voren dat in het bijzonder bij de slachting was betrokken. Het ging bij de ramp 1980/81 vooral om de specifieke zeevogels.

Met name de Zeekoet is zwaar getroffen. Het leek in eerste instantie zelfs alleen om deze soort te gaan, en ook later domineerde de Zeekoet bij de vondsten. Grote aantallen levende Zeekoeten werden, vooral in december en januari, overal op de kust aangetroffen. Tot diep in het binnenland werden rondstrompelende koeten gevangen. Velen werden echter al bij de eerste barrière (duin) gestopt en stierven vaak snel. Zeker 2-3.000 Zeekoeten werden levend naar de asiels vervoerd. Berekeningen, op grond van onze vondsten, leren dat er langs de gehele kust 8-15.000 Zeekoeten kunnen zijn aangespoeld.

Olieaanspoeling, Walcheren, 2 maart 1981.

Foto: J.E. den Ouden.

Drieteenmeeuw adult, IJmuiden haven, 17 januari 1981.

Foto: J. Apperloo.

Vooral in januari werden vrij veel ogenschijnlijk onbevuilde Zeekoeten gesignaleerd; dood en levend. Sectie leerde dat deze vogels vaak olie in de ingewanden hadden (Centraal Diergeneeskundig Instituut en Instituut voor Taxonomische Zoölogie). Pogingen tot het zelf schoonmaken van het verenkleed bleken dus maar weinig effectief.

Opvallend was het nagenoeg ontbreken van Alken tijdens het begin van de slachting. Vanaf half januari spoelden echter alsnog honderden Alken aan, samen met een onbeduidend aantal Papegaaiduikers en Kleine Alken.

De Drieteenmeeuw was wel vanaf het eerste begin bij de sterfte betrokken. Vondsten bleven weliswaar nog enige tijd achterwege ('slechts' 100 exx. in december) maar overal langs de kust en in havens werden vele tien-

tallen tot honderden (IJmuiden, Lauwersoog) bevuilde Drieteenmeeuwen gezien. Bij de vondsten nam de Drieteenmeeuw vanaf begin januari snel in aantal toe tot bijna 1.700 exx. eind maart. Ook de andere meeuwensoorten werden in groter aantal gevonden dan normaal. Veel meeuwen zullen echter niet zijn gevonden omdat ze een rustige dood (in duin of binnenland) hebben verkozen boven een dood op zee of op het drukke strand. Zij weten het achterland uiteraard veel gemakkelijker te bereiken dan bijvoorbeeld Alken en Zeekoeten.

Waarnemingen van bevuilde meeuwen tot diep in het binnenland (vooral de IJsselmeerpolders) wijzen hier ook op.

Tamelijk ongemerkt liep ten slotte ook het aantal Noordse Stormvogels op tot aanzienlijke hoogte. Het totaal van 300 olieslachtof-

Zeekoet, Westkapelle, 2 maart 1981.

Foto: J.E. den Ouden.

periode aantal tellingen totaal kilometer bestreken km.	6 dec- 19 dec	20 dec- 2 jan	3 jan- 16 jan	17 jan- 30 jan	31 jan- 13 feb	14 feb- 27 feb	28 feb- 13 mrt	14 mrt- 28 mrt	TOTAAL
	24 146 126	38 213 128	37 194 129½	42 193 123	26 122 103	19 192½ 189½	27 176½ 176½	5 32½ 32½	218 1.269½ 1.008
SOORT/GROEP									
<i>zeeduikers</i>	2	6	2	5	5	2	7	2	31
—Roodkeelduiker	2	5	1	3	5	1	7	1	25
<i>futen</i>	6	13	6	11	6	10	10	3	65
—Fuut	6	11	6	9	5	9	10	3	59
<i>Noordse Stormvogel</i>	21	29	28	104	25	46	54	10	317
<i>Jan van Gent</i>	3	7	8	11	4	7	3	1	44
<i>Aalscholver</i>				1					1
<i>ganzen</i>			1			3			4
—Rotgans			1			2			3
<i>zwanen</i>		1							1
<i>grondleedenden</i>	3	6	12	4	6	15	25	1	72
<i>duikeenden</i>		8	2	3		4	10		27
—Brilduiker				2		1	4		7
<i>Middelste Zaagbek</i>						2			2
<i>Eider—/zeeeend</i>	19	51	18	12	1	29	93		223
—Eidereend	18	40	12	8		15	51		144
—Zwarte Zeeend	1	11	6	3	1	14	38		74
—Grote Zeeend				1			4		5
<i>Bergeend</i>	2	2	8			8	21		41
<i>steltilopers</i>	10	28	10	13	6	26	57	6	156
<i>meeuwen ("Larus")</i>	225	197	135	250	136	197	327	18	1.485
—Grote Mantelmeeuw	20	14	13	20	17	36	39	1	160
—Zilvermeeuw	69	92	53	94	32	81	131	7	559
—Stormmeeuw	59	46	24	74	48	34	37	7	329
—Kokmeeuw	61	34	24	20	8	13	39		199
<i>Drieteermeeuw</i>	41	72	141	426	267	327	388	32	1.694
<i>alkachtigen</i>	250	368	395	942	509	624	504	131	3.723
—Alk/Zeekoet		1	2	4	6	8	21	3	45
—Alk	19	19	36	112	104	132	86	32	540
—Zeekoet	231	346	356	818	393	481	390	96	3.111
—diverse alkachtigen		2	1	8	6	3	7		27
TOTAAL	582	788	766	1.782	965	1.300	1.499	204	7.886
<i>diverse soorten</i>	23	23	21	25	54	62	82	9	299
TOTAAL GENERAAL	605	811	787	1.807	1.019	1.362	1.581	213	8.185

Tabel 1. Totaalstaat doodvondsten Nederlandse kust van 6 december 1980 t/m 28 maart 1981.

fers is ongeveer het dubbele of drievoudige van een normaal jaar tellen.

De aantallen duikers, futen en eendachtigen vallen hiermee vergeleken in het niet. Wij moeten deze, toch niet onaanzienlijke aantallen, slachtoffers beschouwen als het jaarlijkse tol dat de constante vervuiling van de zee eist.

Discussie

Aan de hand van onze gegevens kan het totaal aantal aangespoelde slachtoffers aan de

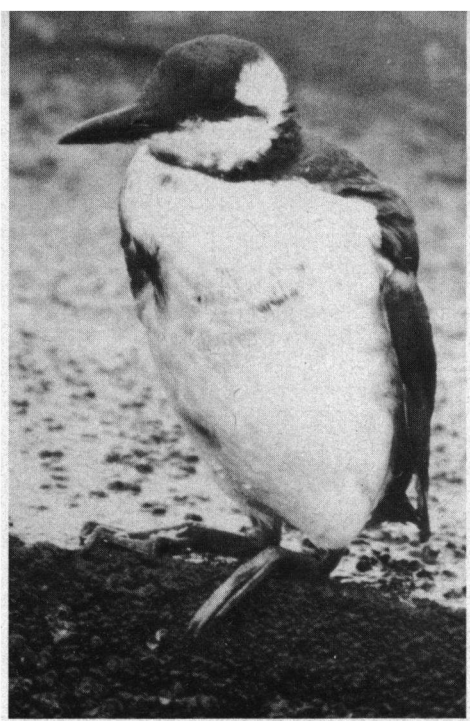
Nederlandse kust worden berekend. Hiertoe is het tijdvak 6 december 1980 t/m eind maart 1981 ingedeeld in 8 twee-wekelijkse periodes en de Nederlandse kust in 6 deelgebieden.

Per periode werd per deelgebied bepaald hoeveel procent van de betreffende kustlengte werd onderzocht en vervolgens, aan de hand van de vondsten, het mogelijke aantal per soort berekend. Witte plekken in de gegevens werden aan de hand van landelijke tendenzen geschat.

In tabel 2 zijn de gevonden cijfers weergegeven in de tweede kolom. Aan de hand van deze getallen is een schatting gemaakt van het aantal aangespoelde slachtoffers aan onze kust (3e kolom). Deze schatting is laag doordat tijdens de actie van SBB, VB en NIOZ een onbekend aantal slachtoffers van het strand is verwijderd. Ook de grote aantallen levende vogels zijn hiervoor niet gebruikt.

In de vierde kolom van deze tabel is het percentage olieslachtoffers weergegeven. Belangrijk is dat het hierbij ging om uitwendig bevuilde dieren (het overgrote deel). De marge in deze percentages wordt veroorzaakt door incomplete resten waarbij oliebevulling niet vast te stellen was.

Nagenoeg tegelijk met de stranding van zeevogels op onze kust vonden dergelijke incidenten plaats rond het Skagerrak (Noorwegen, Zweden), in Denemarken, op Helgoland, aan de Duitse, Noordfranse, Belgische en Britse kusten. Zie bijvoorbeeld Taapken (1981) in 'Het Vogeljaar' 29(1). Het is volledig onduidelijk in hoeverre er enig verband be-

Zeekoet met stookolie, Zuidpier IJmuiden, 14 februari 1981.
Foto: Jan van Laar.

SOORT/GROEP	vondsten	extrap.	totaal schatting	olie bevulling
duikers	31	97 - 161	140	87 - 97 %
futen	65	189 - 304	250	78 - 94 %
Noordse Stormvogel	317	881 - 1.492	1.100	69 - 83 %
Jan van Gent	44	122 - 207	140	89 - 95 %
Eidereend	144	338 - 578	500	46 - 78 %
Zwarte Zee-eend	74	160 - 273	230	50 - 91 %
Grote Zee-eend	5			
overige eenden	143	370 - 632	580	
steltlopers	156	411 - 688	600	
meeuwen totaal (Larus)	1.485	3.841 - 6.574	5.000	49 - 89 %
-Grote Mantelmeeuw	160	414 - 708	650	40 - 84 %
-Zilvermeeuw	559	1.446 - 2.475	2.000	53 - 84 %
-Stormmeeuw	329	851 - 1.456	1.250	49 - 90 %
-Kokmeeuw	199	515 - 881	820	52 - 89 %
Drieteenmeeuw	1.694	4.460 - 7.609	6.800	68 - 94 %
alkachtigen totaal	3.723	10.603 - 17.951	15.000	81 - 93 %
-Alk	540	1.538 - 2.604	2.000	88 - 97 %
-Zeekoet	3.111	8.860 - 15.000	12.500	86 - 92 %
TOTAAL				
incl. diversen	8.185			
excl. diversen	7.881	21.472 - 36.469	+ 30.000	

Tabel 2. Berekeningen van het totaal aantal slachtoffers aan de Nederlandse kust, aangespoeld van 6 december 1980 t/m maart 1981.

staat tussen deze aanspoelingen. Bij de enorme sterfte in het Skagerrak bleek de olielozende Griekse 'Stylis' als oorzaak aanwijsbaar. Voor in ieder geval onze en de Belgische kust is een dergelijke oorzaak niet aanwijsbaar, ondanks dat een aantal monsters olie niet significant van de door de 'Stylis' geloosde olie afweek (Rijkswaterstaat 1981). Het is zonder meer jammer dat er niet zo'n duidelijke veroorzaker/schuldige aanwijsbaar is voor de meest recente ramp op onze kust. Het is wellicht verstandig eens wat minder snel een beschuldigend vingertje uit te steken en eens wat dichterbij huis te blijven. Wie had er ook al weer olie nodig?

■ C.J. Camphuysen, coörd. Stookolieslachtofferonderzoek Nederland, postbus 53153, 1007 RD Amsterdam, 020-446053.

REFERENTIES:

Rijkswaterstaat (1981): Report by the National Institute for Sewage Purification regarding the mortality of seabirds fouled by oil. Rijksinstituut voor zuivering van afvalwater, Lelystad.
Shell (1981): Analysis oiled feathers from beach polluted birds. Interne publicatie Den Haag.
Taapken, J. (1981): Westeuropese olieramp voor onze zeevogels. Het Vogeljaar 29: 41-43.

De redactie wil nog wijzen op onderstaand artikel:

Sluyter, Ted & J. Pannekoek (1981): Stookolieslachtoffers in het Deltagebied gedurende de winter 1980/81. *Sterna* 25(2): 44-50.

Vogeljaar ook in Dronten

Op 26 september 1981 vierde in Dronten de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging (KNNV) haar 80ste verjaardag. Eén van de activiteiten was een milieumarkt. Op deze milieumarkt had ook Het Vogeljaar een stand verzorgd. Ter gelegenheid hiervan werd er op die dag een kleurige sticker uitge-

geven met als tekst: 'BESCHERM DE AALSCHOLVER'. Wij hopen hiermee te kunnen bijdragen tot een zo spoedig mogelijk intrekken van de vergunning om de Aalscholver te schieten en bovendien dat het tracé van de Flevolijn niet door het Oostvaardersplassen-gebied zal worden getrokken.

Halsbandparkieten

In het artikel De gevaren van Halsbandparkieten in Groot-Brittannië, door Brian Hawkes in 'Het Vogeljaar' 28: 18-20 wordt de Halsbandparkiet op systematische wijze zwart gemaakt. Het is duidelijk, dat de auteur dit soort faunavervalsing niet voorstaat, maar ik zou bijvoorbeeld het voorkomen van de ver-

Besluit

Dit overzicht had niet kunnen worden samengesteld zonder de hulp van een groot aantal mensen die bij weer of geen weer bereid waren vele kilometers strand af te zoeken. Omdat het te ver gaat iedereen afzonderlijk te vermelden wil ik hen bij deze hartelijk danken voor hun inspanningen. Daarnaast dank ik in het bijzonder Frank van der Ende, Gepke Jonker en Jan den Ouden die regelmatig kans zagen hulp te bieden bij het uitwerken van de gegevens.

onderstelde schade aan de landbouw maar aan de boeren overlaten. Dat sommige inheemse vogels de concurrentiestrijd met de parkieten niet aankunnen, zal wel eerst onderzocht moeten worden, voordat op dit soort argumenten de bestaande verwilderde populatie parkieten opgeruimd wordt.

Het verwondert mij trouwens om in een artikel in 'Het Vogeljaar', een blad over vogelbescherming, termen tegen te komen als 'uitroeien' en 'opruimen', alleen omdat de Halsbandparkiet toevallig geen inheemse vogel is. Mijn waarnemingen houden ik voorlopig maar voor mij, zolang ik niet weet wat voor gebruik ervan gemaakt wordt.

■ C.E. Molin, Dr. Vlamingsstraat 4, 2651 GK Berkel Z.H.

De regelmatige lezer van ons blad zal het wel duidelijk zijn dat wij nimmer het doden van vogels zullen gaan animeren. De tekst van de heer Hawkes die de tongen en pennen moest losmaken, is geheel voor rekening van de schrijver. Trouwens er wordt een Engelse situatie besproken. Wij zijn het met de heer Molin volkomen eens dat er eerst een grondig onderzoek zal moeten plaatsvinden om de eventuele schadelijke concurrentie van de Halsbandparkiet aan te tonen. Voordat de parkieten bepaalde bedreigde vogelsoorten zullen kunnen verjagen moet er wel heel wat gebeuren. Er werd maar al te vaak te licht gehandeld en te licht geoordeeld. Redactie.

Belgische minister at geen beschermde vogel

Lokeren (België): De Belgische minister dr. Marc Galle weigerde gisteren het hoofdrecht van een maaltijd, aangeboden naar aanleiding van een eerste steenlegging van een slachterij.

Op het menu prijkte 'Houtsnip'. Deze vogel komt in Nederland en België schaars voor is bovendien in België het gehele jaar beschermd. Evenals de minister weigerde ook zijn gezelschap het aangeboden 'gevogelte'.

Dagblad 'De Stem', 10 september 1981.